

Asia: VN/4063/2021

Arviomuistio avioliittoon pakottamisen rangaistavuudesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Arviomuistion johtopäätökset ovat perusteltuja. RL 25:3 §:n (ja 25:3a §:ään) olisi selvyiden vuoksi syytä lisätä pakkoavioliitto nimenomaisesti ihmiskaupan muotona, niin kuin arviomuistiossa on yhtenä vaihtoehtona esitetty. Lisäys olisi omiaan hälventämään epäilyksiä siitä, onko Suomi toteuttanut täysimääräisesti Istanbulin sopimuksen asettamat vaatimukset. Kyseessä olisi täsmennys, ei kriminalisoinnin alan laajennus (niinkuin muistiossakin todetaan).

Erilliskriminalisointi olisi hankala toteuttaa, eivätkä muiden Pohjoismaiden mallit ole tässä suhteessa hyviä esikuvia. Niissä rikosvastuun alan määrittely jättää varsin paljon tulkinnanvaraa, mikä on pulmallista laillisuusperiaatteen näkökulmasta. Suomessa laillisuusperiaate on hyvin vahva, perustuslain tasoinen.

Pakkoavioliiton yleisyydestä Suomessa on hyvin vähän tutkittua tietoa. Oikeuskäytännössä ei ole tietääkseni tullut ilmi tapauksia, joissa avioliittoon pakottaminen olisi jäänyt rankaisematta siksi, että rikosvastuun sääntely ei olisi ollut riittävän kattavaa. Rikoslainsäädäntö on ankkuroitava tutkittuun ja analysoituun tietoon, ei hyvää tarkoitaviin poliittisiin iskusanoihin.

Arviomuistiossakin on todettu, että myös seksuaalirikossäännökset voivat tulla pakkoavioliitoissa sovellettaviksi. Tämä pitää paikkansa muun muassa siten, että sukupuoliyhteys alle 16-vuotiaan kanssa on rikos ja myös muu seksuaalinen teko lapsen kanssa. Jos avioliittoon pakotettu on alle 16-vuotias, lasta suojaavat rikostunnusmerkistöt tulevat siis sovellettaviksi, vaikka seksuaalinen teko olisi tehty ulkomailla (tietyin RL 1 luvussa säädetyin edellytyksin). Seksuaalinen teko pitää toki näyttää erikseen toteen, mutta vahva oletama avioliitossa on seksuaalinen kanssakäyminen (oletama riittää ainakin esitutinnan aloittamiseen). Toki myös raiskaussäännökset ovat avioliitossakin sovellettavissa. Vireillä oleva lakihanke avioliiton mitätöimisen sääntelyksi antaa hyviä keinoja puuttua pakkoavioliittoihin.

Avioliittolain muutos yhdistettynä voimassa oleviin rikossäännöksiin (RL 25:3 ja 3a mahdollisesti pakkoavioliittoa koskevilla lisäyksillä täydennettynä) antavat lähtökohtaisesti hyvän oikeussuojan pakkoavioliiton uhrille. Tämä käsittäkseni poistaa tarpeen säätää erilliskriminalisointi Istanbulin sopimuksessa asetettujen vaatimusten täyttämiseksi. Lievemmissä tapauksissa myös pakottamisrikoksen tunnusmerkistö on käytettävissä.

Voisi olla perusteltua, että pakottamisrikos säädettäisiin virallisen syytteen alaiseksi silloin, kun kyse on avioliittoon pakottamisesta. Ihmiskaupparikokset ovat jo virallisen syytteen alaisia ja olisi johdonmukaista säätää virallisen syytteen alaiseksi kaikki rangaistavat avioliittoon pakottamisen muodot. Vastaavaa sääntelyä on esimerkiksi pahoinpitelyrikoksissa, joissa kaikki pahoinpitelyn muodot lähisuhteissa ovat virallisen syytteen alaisia rikoksia.

Arviomuistion mukaan tällöin avioliittoon pakottaminen pitäisi säätää omaksi pakottamisen muodokseen pakottamisrikoksen tunnusmerkistöön. En pidä sitä välttämättömänä. Syyteoikeus voidaan järjestää virallisen syytteen kannalle säätämällä avioliittoon pakottaminen sellaisenaan virallisen syytteen alaiseksi, tunnusmerkistöä muuttamatta (uhkaamalla tai väkivallalla tehty avioliittoon pakottaminen on rangaistavaa jo nykyisen tunnusmerkistön tulkinnalla).

Voisiko olla ajateltavissa, että pakottaminen olisi aina virallisen syytteen alainen lähisuhteissa? Malli olisi valmiina RL 21 luvun 16 §:ssä. Pakottaminen rikoksena on kuitenkin rangaistusasteikoltaan pahoinpitelyn veroinen ja paljon moitittavampi kuin lievä pahoinpitely, joka on läheissuhteissa virallisen syytteen alainen. Tällainen muutos ulottaisi virallisen syyteoikeuden muihinkin lähisuhdepakottamisiin kuin pakkoavioliittoon. Pidän tätäkin vaihtoehtoa kuitenkin selvittämisen arvoisena.

Riskinä syyttäjän syyteoikeuden laajentamisessa on pidetty sitä, että tällöin pakkoavioliiton uhri ei uskaltaisi hankkiutua auttamisverkostojen piiriin. Riski on kuitenkin pieni, kun ottaa huomioon esimerkiksi auttamisjärjestelmiä sitovat salassapitosäännökset ja sen, ettei niillä ole ainakaan ilmoittamispakkoa poliisin suuntaan (silloin kun uhri on täysi-ikäinen).

Tolvanen Matti
Itä-Suomen yliopisto